

УКРАЇНА

(19) **UA**

(11) **147281**

(13) **U**

(51) МПК

G02B 5/28 (2006.01)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОРГАН
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО
"УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ"

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

(21) Номер заявки: **u 2020 06604**

(22) Дата подання заявки: **13.10.2020**

(24) Дата, з якої є чинними
права інтелектуальної
власності: **29.04.2021**

(46) Публікація відомостей
про державну
реєстрацію: **28.04.2021, Бюл.№ 17**

(72) Винахідник(и):

**Зінченко Віктор Федосійович (UA),
Магунов Ігор Робертович (UA),
Мозкова Ольга Володимирівна (UA),
Кочерба Григорій Іванович (UA)**

(73) Володілець (володільці):

**ФІЗИКО-ХІМІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ О.В.
БОГАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ,
вул. Люстдорфська дорога, 86, м. Одеса,
65080 (UA)**

(54) СПОСІБ ОТРИМАННЯ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ІНТЕРФЕРЕНЦІЙНИХ ПОКРИТТІВ

(57) Реферат:

Спосіб отримання матеріалу для інтерференційних покриттів включає приготування реакційної суміші шляхом змішування та спікання попередньо подрібнених компонентів, що містять германій, цинку сульфід в інертному середовищі, проведення термічного випаровування у вакуумі. При цьому в реакційну суміш додатково вносять бору сесквіоксид, а спікання компонентів реакційної суміші здійснюють при поступовому підвищенні температури від кімнатної до 900 °С.

UA 147281 U

Корисна модель належить до оптичного приладобудування, а саме - до інтерференційної оптики.

Найближчим до корисної моделі, що заявляється, є матеріал для інтерференційного покриття Ge-ZnS, який отримують термічним випаровуванням [див. Пат. UA № 94771, Матеріал для інтерференційних покриттів та тонкоплівкове одношарове покриття. Заявка № а200904673; Заявл. 12.05.2009; Опубл. 10.06.2011. Бюл. № 11. - 4 с.], при цьому зразки системи ZnS-Ge синтезують шляхом спікання при 700-750 °С в інертній атмосфері (Ar) попередньо розтертих та спресованих у таблетки компонентів - цинку сульфід та елементного германію. Цинку сульфід, в свою чергу, готують шляхом самопоширюваного високотемпературного синтезу з елементних цинку й сірки, узятих у стехіометричному співвідношенні. За даними РФА, зразки матеріалу є гетерофазними і містять в основному ZnS (2H, вюрцит) та елементний Ge (куб.) з дещо зміненими параметрами кристалічних ґраток. В результаті отримують матеріал для інтерференційних покриттів, що містить сульфід металу, який додатково містить германій елементний, а як сульфід металу містить цинку сульфід, з наступним співвідношенням вказаних компонентів, мас. %:

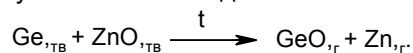
Ge	45,0-50,0
ZnS	50,0-55,0.

Далі може бути отримане тонкоплівкове одношарове покриття, виконане з матеріалу, до складу якого входить сульфід металу та яке має показник заломлення 3,0÷3,1, яке додатково містить германій елементний, а як сульфід металу містить цинку сульфід, з наступним співвідношенням вказаних компонентів, мас. %:

Ge	45,0-50,0
ZnS	50,0-55,0.

Саме спосіб отримання матеріалу для інтерференційних покриттів вибрано як найближчий аналог.

Найближчий аналог має показник заломлення 3,0÷3,1 та область оптичної прозорості в ІЧ діапазоні (1-14 мкм). Спільними ознаками найближчого аналога та способу, що заявляється, є стадія термічного випаровування у вакуумі, а також наявність сульфід металу та германію у складі матеріалу для інтерференційних покриттів. За найближчим аналогом отримують матеріал для інтерференційного покриття, у якому Ge-ZnS при випаровуванні утворює не надто міцне покриття (група 2 механічної міцності), до того ж цей параметр не є добре відтворюваним. Це пов'язано з наявністю у кожному з компонентів матеріалу оксидних домішок; особливо великий вміст домішок наявний у ZnS (до 10 мас. %). Через це у процесі випаровування відбувається взаємодія Ge не тільки з ZnS, але й з ZnO за схемою:

Завдяки цій реакції утворюються легколеткі речовини (GeO та Zn), що переходять у газуватий стан. При цьому через значно більшу леткість Zn він конденсується у співвідношенні, більшому ніж 1:1. Це призводить до відхилення від стехіометрії покриття, а отже, і зниження його експлуатаційних параметрів. Особливо значний негативний вплив чинять домішки на механічну міцність покриття, знижуючи її у декілька разів. Отже, виникає потреба зв'язати домішку ZnO, тим самим зменшити її хімічну активність.

Відомий також матеріал цинку сульфід - бору сесквіоксид [див. Пат. UA № 141027, Матеріал для інтерференційних покриттів. Заявка № u201906550; Заявл. 11.06.2019; Опубл. 25.03.2020. Бюл. № 6. - 4 с.], в якому домішку ZnO зв'язано у малоактивну форму - цинку борат. Таким чином, домішка цинку оксиду зв'язується у доволі міцну сполуку, яка вже не спроможна реагувати ані з матеріалом випарника (молібдену), ані з германієм. Надлишок бору сесквіоксиду не заважає через те, що умовна температура B₂O₃ (T_{P=1,33} Па) становить близько 1190 °С, тобто є набагато вищою за таку для ZnS (біля 830 °С, тобто приблизно на 360 °С вище). За таких умов пружність пари B₂O₃ у більш ніж 1000 разів є меншою за таку для ZnS. Проте, певна, незначна кількість добавки B₂O₃ може потрапляти до покриття й впливати на його властивості.

В основу корисної моделі поставлено задачу розробити спосіб отримання матеріалу для інтерференційних покриттів, у якому домішку ZnO зв'язано у малоактивну форму - цинку борат.

Поставлену задачу вирішено у способі отримання матеріалу для інтерференційних покриттів, що включає приготування реакційної суміші шляхом змішування та спікання попередньо подрібнених компонентів, що містять германій та цинку сульфід в інертному середовищі, проведення термічного випаровування у вакуумі, згідно з корисною моделлю, реакційна суміш додатково містить бору сесквіоксид, при наступному співвідношенні компонентів, мас. %:

германій	36,0-48,0
цинку сульфід	48,0-58,0
бору сесквіоксид	4,0-6,0,

а спікання компонентів реакційної суміші здійснюють при поступовому підвищенні температури від кімнатної до 900 °С.

Новим у корисній моделі є те, що реакційна суміш додатково містить бору сесквіоксид, при наступному співвідношенні компонентів, мас. %:

германій	36,0-48,0
цинку сульфід	48,0-58,0
бору сесквіоксид	4,0-6,0,

- 5 а спікання компонентів реакційної суміші здійснюють при поступовому підвищенні температури від кімнатної до 900 °С.

Отримане тонкоплівкове одношарове покриття, виконане з матеріалу для інтерференційних покриттів, до складу якого входить германій, цинку сульфід, має показник заломлення 3,0 в області спектра 1,2÷2,0 мкм та має механічну міцність до 18000 обертів (група 0), додатково

- 10 містить бору сесквіоксид, з наступним співвідношенням вказаних компонентів, мас. %:

германій	38,0-50,0
цинку сульфід	50,0-62,0
бору сесквіоксид	<0,1 %.

Матеріал для інтерференційних покриттів готують наступним чином: зразки системи Ge-ZnS-B₂O₃ синтезують шляхом спікання попередньо подрібнених компонентів - германію, цинку сульфід та ортоборатної кислоти H₃BO₃ при поступовому підвищенні температури від кімнатної до 900 °С в інертному середовищі (Ar). Коефіцієнт перерахунку H₃BO₃ на B₂O₃ становить 1,7686.

- 15 Приклад 1

Матеріал для інтерференційних покриттів готували як описано вище, при цьому компоненти брали при наступному співвідношенні, мас. %:

германій	36,0
цинку сульфід	58,0
бору сесквіоксид	6,0.

Приклад 2

Матеріал для інтерференційних покриттів готували як описано вище. Компоненти брали при наступному співвідношенні, мас. %:

- 20
германій	48,0
цинку сульфід	48,0
бору сесквіоксид	4,0.

Приклад 3

Матеріал для інтерференційних покриттів, готували, як описано вище. Компоненти брали при наступному співвідношенні, мас. %:

германій	42,0
цинку сульфід	53,0
бору сесквіоксид	5,0.

- 25 Оптимальне співвідношення компонентів підбрано емпіричним шляхом, виходячи з орієнтовного вмісту домішки цинку оксиду у матеріалі цинку сульфід до 5 мас. % з 2-разовим надлишком B₂O₃ порівняно зі стехіометрією.

Одношарове покриття готують наступним чином:

Приклад 4

- 30 У ванночку з молібденової фольги випарника закладають таблетки матеріалу, який містить - 42,0 мас. % Ge, 53,0 мас. % ZnS та 5,0. мас. % B₂O₃. Оптичну деталь зі знежиреними поверхнями встановлюють у гніздо підкладкоутримувача, а контрольну пластину зі знежиреними поверхнями встановлюють у гніздо фотометричного пристрою для контролю товщини шарів. Зачиняють вакуумну камеру та розпочинають відкачування з неї повітря. Коли у камері досягнуто вакуум 1-10⁻³ Па, вмикають обігрівання підкладок (ТЕН або інфрачервоні
- 35 лампи); камера розігрівається до 150 °С та утримується при цій температурі протягом 1 години (температура у камері контролюється за допомогою термopар, яка розміщена поблизу поверхні оптичної деталі, на яку буде нанесено покриття). Вмикають живлення на випарнику і розігрівають матеріал до потрібної температури (600-650 °С), що є вищою за T_P=1,33Па, витримують зразок під захисним екраном, доки не стабілізується тиск у вакуумній камері, після чого відводять захисний екран від випарника. За допомогою фотометричного пристрою
- 40 контролюють товщину шару, який утворюється на контрольній пластині; коли покази

фотометричного пристрою свідчать, що досягнуто потрібну товщину шару, переводять захисний екран в положення над випарником і вимикають живлення на випарнику.

Процес термічного випаровування у вакуумі проводиться за наступними параметрами:

5 спосіб нагрівання - резистивний;

сила струму - 110 А;

вакуум у камері ВУ-1А - $1 \cdot 10^{-3}$ Па;

температура підкладки - 120 °С;

швидкість нанесення плівкового шару - 32-33 нм/хв.

Параметри одношарових плівкових покриттів (фізична товщина 793 нм):

10 n (показник заломлення) при $\lambda=1600$ нм - 3,0;

H (механічна міцність) - до 18000 обертів;

чистка серветкою зі спиртом - витримує;

стійкість до вологої атмосфери - витримує;

стійкість до термоудару - витримує.

15 Структура покриття - рентгеноаморфне, покриття складається з нанокристалів і практично не містить ані бору сесквіоксиду ($< 0,1\%$), ані домішок цинку оксиду.

Механічну міцність покриттів визначають стиранням обгорнутим батистовою тканиною гумовим наконечником на приладі СМ-55; робоча частина наконечника має бути закруглена за сферою радіусом 3 мм. Режим випробування:

20 навантаження на стираючий наконечник - 200 г;

частота обертання деталі з покриттям - 500 об/хв.;

відстань від осі обертання деталі до осі наконечника - 5 мм.

Після випробувань на стирання поверхні деталі з покриттям продиляються у відбитому світлі на фоні чорного екрану при освітленні електролампю потужністю 60-100 Вт. Деталь вважають придатною, якщо немає наскрізної кільцевої суцільної або переривистої подряпини. Група механічної міцності визначається кількістю обертів, яке витримало покриття:

25 0 група - покриття допускає чистку батистовою серветкою із застосуванням спирту або спиртово-ефірної суміші і витримує не менше 3000 обертів на приладі СМ-55;

30 1 група - покриття допускає чистку батистовою серветкою із застосуванням спирту або спиртово-ефірної суміші і витримує не менше 2500 обертів на приладі СМ-55.

Матеріал у покритті (див. приклад 4) має задовільні оптичні параметри (показник заломлення на рівні вимог - 3,0), а також механічну міцність 0 групи, що не тільки не поступається найближчому аналогу, а й перевищує його.

35 Наведені суттєві ознаки дозволяють отримати наступний технічний результат: знайдено спосіб отримання матеріалу для інтерференційних покриттів, у якому домішку ZnO зв'язано у малоактивну форму - цинку борат, що дозволяє отримати матеріал для покриттів з механічною міцністю до 18000 обертів до появи кільцевої подряпини (група міцності 0).

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

40

Спосіб отримання матеріалу для інтерференційних покриттів, що включає приготування реакційної суміші шляхом змішування та спікання попередньо подрібнених компонентів, що містять германій, цинку сульфід в інертному середовищі, проведення термічного випаровування у вакуумі, який **відрізняється** тим, що в реакційну суміш додатково вносять бору сесквіоксид, при наступному співвідношенні компонентів, мас. %:

45

германій 36,0-48,0

цинку сульфід 48,0-58,0

бору сесквіоксид 4,0-6,0,

а спікання компонентів реакційної суміші здійснюють при поступовому підвищенні температури від кімнатної до 900 °С.